

LBRIS

We know
books

MIHAIL SEBASTIAN

De două mii de ani..
Cum am devenit
huligan

LITERA

Bucuresti

I

Cred că nu m-am temut niciodată de oameni sau de lucruri, ci numai de semne și simboluri. Copilăria mea a fost otrăvită de al treilea plop din curtea bisericii Sfântului Petru, misterios, înalt, negru, cu umbra căzând în noapțile de vară prin fereastră, până deasupra patului meu – panglică neagră tăindu-mi în dungă cuvertura –, prezență care mă înfiora, fără să înțeleg, fără să întreb.

Dar am umblat cu capul gol pe străzile deșarte ale orașului ocupat de nemți: pete albe arătau pe cer trecerea avioanelor, bombele cădeau departe sau aproape, aici la doi pași, cu un sunet sec și scurt întâi, pe urmă cu o rezonanță largă de câmp.

Dar am privit netulburat, cu o rece curiozitate de copil, carele cu turci înghețați, trecând în decembrie prin fața porții, și niciodată înaintea acelor piramide de trupuri așezate ca butucii într-o stivă de lemne nu m-a cutremurat prezența morții.

Dar am trecut Dunărea, într-o luntre spartă, în baltă, spre sate lipovenești și mi-am sumecat simplu mânecile cămășii, când mi se părea că fundul putred n-are să mai țină. Și Dumnezeu știe cât de prost înotam.

Nu, nu cred să fi fost vreodată fricos, deși grecii de la grădina mare, care ne aruncau cu pietre când ne prindeau pe acolo,

mi-au strigat-o zilnic de când mă știu și deși am crescut în strigătul ăsta, zvârlit din urmă ca un scuipat: jidan fricos.

Știu însă ce e spaima. Asta da. Am fost terorizat până la încheștare, până la paralizie, de mici nimicuri pe lângă care toată lumea cealaltă trecea nesimțitoare, dar care în viața mea năvăleau cu mari dimensiuni, cu adânci presimțiri. Degeaba mă apropiam ziua de plopul de peste drum, degeaba îi pipăiam coaja neagră și rupeam cu unghia însângerată așchii din lemnul descoperit printre crăpături. „Nu e decât un plop“, îmi spuneam, rezemat cu spatele de el, ca să-l simt aproape și să nu-l uit. Îl uitam totuși seara, când rămâneam singur în odaie, culcat ca totdeauna la ceasurile zece: din stradă se mai auzeau pași de trecători, voci înăbușite, strigări rare. Pe urmă, liniștea urma cunoscută, după un ritm și cu o gradație pe care o știam. Cu un efort, aș izbuti poate și acum să-mi amintesc cele trei-patru zvâcniri interioare cu care începea noaptea mea, adevărate trepte ce mă coborau fizic în întuneric și în tăcere. Atunci umbra plopului mă regăsea încheștat, cu pumnii strânși, cu ochii deschiși mari, voind să strig și neștiind cum și după cine.

*

Curioasă descoperire ieri la anticar. George Gissing: *La rançon d'Ève*. Volum de pe la 1900, cred. Nici un detaliu despre autor (englez, probabil). Au fost patru ceasuri bune.

După ce am terminat-o, m-am dus pe stradă să iau ziarele de seară. Au fost iar bătaii, la medicină, mai ales, și la noi. N-am fost nici azi. La ce?

*

M-a oprit pe stradă Marcel Winder, ca să-mi spună că iar l-au bătut.

„E a opta“ mi-a spus, fără să precizeze dacă e a opta bătaie sau numai a opta rană. Avea într-adevăr o vânătaie neagră sub ochiul stâng. Era volubil, aproape vesel, oricum superior. Sigur, eu n-am fost vrednic de asta. M-am ferit. Se pare că băieții

se pregătesc pentru 10 decembrie, dar Winder n-a vrut să-mi dea detalii.

– Nu e pentru tine, băiatule. Tu ai preocupări superioare. Și întâmplător, o, numai întâmplător, preocupările tale superioare te opresc să vii cu noi la primejdie. Simplă coincidență.

Winder își pierde vremea. A greșit coarda: n-am asemenea vanități.

*

Dintr-o scrisoare a mamei primită azi:

„... Și, mai ales, nu te duce la facultate. Am citit în jurnal că iar au început bătaile mari, și băiatul șepcarului, care a venit acasă, mi-a spus că la voi e mai greu decât oriunde. Lasă pe alții să facă pe grozavii. Tu ascultă pe mama ta și stai acasă.“

„Lasă pe alții să facă pe grozavii.“ Dacă ar ști mama cum sună vorba asta.

*

Asta să fie tot? Am intrat dimineața la cursul de drept roman. Nu mi-a spus nimeni nimic. Am luat febril note, ca să nu fiu obligat să ridic capul deasupra pupitrului meu.

Pe la jumătatea cursului, un mototol de hârtie cade pe bancă, lângă mine. Nu o văd, nu o deschid. Cineva mă strigă tare pe nume, din spate. Nu întorc capul. Vecinul din stânga se uită la mine atent, fără un cuvânt. Nu pot suferi privirea asta fixă și ridic ochii.

– Ieși!

Mi-a spus vorba scurt, tăios. Se ridică de la locul lui, îmi face loc și așteaptă. Simt în jurul meu o tăcere încordată. Nu răsuflă nimeni. Un gest din partea mea și liniștea asta ar pleni.

Nu. Mă strecor din bancă și pășesc nesigur spre ușă între două șiruri de privitori. Totul se petrece cuviincios, ritual. Doar cineva lângă ușă îmi repede pieziș un pumn, care mă lovește numai pe jumătate. Un pumn întârziat, camarade.

Sunt în stradă. Uite o femeie frumoasă. Uite o trăsură goală care trece. Totul e la locul cuvenit: o dimineață rece de decembrie.

*

M-a căutat Winder să mă felicite pentru isprava de ieri. Nu știu cine i-a povestit-o. Și mi-a lăsat un bilet ca să viu poimâine la cămin. Se organizează pentru fiecare facultate câte un grup. Băieții țin neapărat ca de 10 decembrie să fie prezenți la cursuri. Chestiune de principiu, spune Winder.

Și toate astea mă plictisesc de moarte. Aș vrea o carte limpede, mare, severă, de gândire opusă mie, o carte pe care s-o citească cu vehemența întâii mele lecturi din Descartes. Fiecare capitol era o luptă personală.

Dar nu: uite-mă angajat într-o „chestiune de principiu“. Caraghios.

*

10 decembrie. Să umblu drept, cu capul gol, în ploaie, orbește, înainte, să nu mă uit nici la dreapta, nici la stânga, nici înapoi, să nu strig, o, mai ales să nu strig, să las să treacă peste mine larma străzii, privirea oamenilor, ceasul ăsta învălmășit. Așa. Dacă închid ochii, nu rămâne decât ploaia mărunță: îi simt picăturile mici pe obraz, șerpuiind dinspre arcada ochiului spre nară și căzând de acolo brusc pe buze. De ce nu știu, de ce nu pot trăi adâncă, neînfiorată liniște a unui cal, ducând după el o căruță goală, în noroi, sub furtună?

Sunt un om bătut. Asta e tot ce mai rămâne. Nu mă doare nimic și, afară de pumnul de sub șold, n-a fost nici o lovitură tare. Omul avea o figură curioasă, sub șapcă. Până nu i-am văzut mâna ridicată, nu crezusem că are să dea. Era un străin: mă vedea pentru întâia oară poate.

Sunt un om bătut și lumea nu stă în loc pentru atâta lucru. Banca Italo-Română, capital vărsat 50 000 000. Unde Minimax păzește, focul nu se răspândește. Capitala Islandei

este... Leibovici Isidor unde o fi rămas? Dacă a găsit porțița de la secretariat, a scăpat. Dacă nu... Dar unde dracu o fi capitala Islandei? Nu Christiania, domnule, și nici Oslo, că e același lucru...

Dacă plâng, sunt pierdut. Îmi mai rămâne atâta cunoștință de mine însumi ca să știu lucrul ăsta. Dacă plâng, sunt pierdut. Strânge pumnii, dobitocule, dacă e indispensabil, crede-te un erou, roagă-te lui Dumnezeu, spune-ți că ești fiul unui neam de martiri, da, da, spune-ți asta, dă-te cu capul de pereți, dar dacă vrei să te mai poți privi în ochi și dacă vrei să nu-ți crape obrazul de rușine, nu plânge. Îți cer atâta: nu plânge.

*

Dacă aș ști că asta rezolvă ceva, aș rupe pagina scrisă alaltăieri. Încă o asemenea izbucnire patetică – și renunț la jurnal. Întrebarea este dacă pot să înțeleg liniștit, critic, ceea ce se întâmplă acum cu mine și cu ceilalți. Încolo...

Se zice că după-masă se decide închiderea nelimitată a facultăților.

II

Ieri, pe peron, când am coborât din tren, sub becurile slabe din gară, mi s-a părut că mama e mai slabă decât oricând și îmbătrânită. Era probabil numai emoția ei de totdeauna, în primul ceas de revedere.

Emoția ei... „Ai toate pachetele? N-ai uitat nimic în tren? Încheie-te bine la gât. Numai de am găsi trăsura...“

Vorbește mult, grăbită, despre atâtea lucruri mărunte și nu-și șterge lacrima din gene, de teama să n-o vad eu.

*

Întâia plimbare în oraș. Trecere triumfală pe Strada Mare, între două șiruri de negustori ovrei, care mă salută zgomotos,

fiecare din pragul prăvăliei respective, cu un ascuns semn de înțelegere.

– Nu e nimic, băieți, țineți-vă tare, bun e Dumnezeu, are să treacă.

„De două mii de ani...“, încearcă să-mi explice domnul Moritz Bercovici (manufactură și încălțăminte) cauzele prigoanei împotriva noastră.

La bărbier, patronul reclamă pentru el onoarea de a-mi tăia părul și mă întrebă în timpul operației dacă mai păstrez urme, cicatrice... în fine... „înțelegeți Dvs.“

– Nu, nu înțeleg nimic.

– Dar bătaia?

– Care bătaie?

– Bătaia de la Universitate... N-ați fost bătut?

– Nu.

– Deloc?

– Deloc.

Omul e contrariat. Mă tunde în silă, fără entuziasm.

*

Seară de familie. S-a întors vara mea, Viky, cu bărbatul ei, din voiajul de nuntă. Se pare că e însărcinată. Un unchi se amuză de întâmplare.

– Dar harnici ați mai fost!

Viky e rușinată, bărbatul ei – grav.

– Ehe, băiatule, acu e acu! S-a sfârșit cu binele. Vrei, nu vrei. Ai poftă, n-ai poftă, trebuie... știi povestea cu trenul?...

Și spune povestea cu trenul. Toată lumea râde zgomotos. Dintr-un colț, mama mă privește încurcată...

S-ar fi putut să fiu ca ei toți, un negustor gras, însurat, mulțumit, jucând duminica seara pocher și spunând porcării însurățeilor tineri. O știi pe aia cu trenul?

Uneori, mă întreb cu spaimă dacă evadarea mea dintre ei este întregă.

*

Am rugat-o pe mama să stăm acasă. Ea lucrează, eu citesc. Mă uit uneori peste carte, să o văd frumoasă, calmă, cu fruntea cea mai liniștită pe care o cunosc, cu ochii puțin obosiți de vârstă. 43? 44? Mi-e frică s-o întreb.

– Cum trăiești tu, la București?

– Bine. Da' pentru ce întreb?

– Pentru nimic.

Lucrează mai departe, fără să mă privească.

– Știi, mamă, dacă 4 000 e prea greu să-mi trimiți...

Nu răspunde nimic. Trec de partea cealaltă a mesei, îi iau mâna dreaptă într-a mea și i-o strâng întrebător.

– E târziu, băiatule. Hai la culcare.

Ar fi trebuit să bănuiesc mai de mult. Lucrurile au mers prost acasă. Nu mai sunt bani. I-am spus că de aici încolo două mii pe lună au să-mi ajungă. O să stau la cămin. E bine și acolo, e cald, e curat, e comod. (Nu pare să mă creadă – și îi vorbesc repede, mirat și eu de calitățile pe care le descopăr deodată barăcii ăleia din Văcărești.)

*

O aud cum respiră dincolo în odaia ei. Știu bine că nu doarme și că răsuflarea asta intenționat ritmată de om adormit e făcută să mă înșele pe mine și să mă liniștească.

Ce copilărie, de care ar trebui să-mi fie rușine și nu-mi este. La vârsta mea să nu pot pleca de acasă pentru trei luni, fără această strângere de inimă, fără dorul ăsta mare care mă cuprinde înainte chiar de a o fi îmbrățișat pentru rămas bun. Dacă nu mi-ar fi rușine, m-aș duce să o sărut acum, cum făceam pe vremuri noaptea, când mă trezeam în mijlocul unui vis rău. Visul rău: valiza asta gata de călătorie.

*

L-au bătut foarte rău pe Leibovici Isidor. Iar. Eu n-am fost de față, dar mi-a povestit Marga Stern, care fusese acolo. E predestinat băiatul ăsta.

Și mi-e dragă discreția lui țeapănă, mândră, retezată.

– Iar, Leibovici?

– Ce iar?

– Iar te-au bătut.

– Nu.

– Ba da.

– Ei, ba da... Știi tu mai bine dacă m-au bătut sau nu.

Se întoarce pe călcăie și pleacă îmbufnat, cu capul îndesat între umeri.

Mi-am pierdut în învălmășeală sau mi s-au luat mănușile. Și e un ger... Ce mizerie.

*

Nu, nu sunt un tip tare. Unde sunt jurămintele pe care mi le făceam cu doi ani în urmă, pe coperta abia închisă a lui Zarathustra? De ce am umblat ieri noaptea pe stradă, singur, într-aiurea, nenorocit că nu pot plânge și înapăimântat în același moment de gândul că s-ar putea totuși? De ce seara, când îmi pun capul pe pernă, mă înduioșează oboseala acestei aplecări, ca pe o piatră de drum până la care am fost fugărit?

Imbecil, de trei ori imbecil.

Ceea ce mă dezolează mai ales este senzația de a pierde pe fiecare zi siguranța singurătății mele, de a mă vedea solidar cu Marcel Winder și Ianchelevici Șapsă, de a coborî pe scara înduioșării în comun, de a deveni, odată cu ei, la fel cu ei, un individ care se compătămește și se mângâie. Cordialitate ovreiască, pe care o urăsc. Mă tentează gândul de a repezi un cuvânt brutal la întâiul prilej, pentru ca să se știe că așa cum sunt aici între zece

oameni, care mă cred „fratele lor de suferință“, eu sunt singur, absolut singur, definitiv singur.

Ascultă, Marcel Winder, dacă mă mai bați o singură dată pe umăr, te pleznesc. Treaba mea dacă sunt lovit, treaba ta dacă îți se sparge capul, n-am nimic de împărțit cu tine. N-ai nimic de aflat de la mine, vezi-ți de drum și am să-mi văd de al meu.

*

De trei zile nu se mai face foc. S-au terminat lemnele și se așteaptă o subvenție promisă.

Liova e bolnav. 39 de grade. A fost un intern de la Caritas să-l vadă și a promis să-l ia acolo, îndată ce are să se libereze un pat.

Politehnicianului i-au degerat urechile și s-a bandajat cu o pânză mare îngălbenită, care-i acoperă tot obrazul și care îmi face rău la masă, în cantină, când o văd cu vata și guta-perca zdrențuite.

Ianchelevici Șapsă și-a spălat ciorapii și i-a întins la marginea patului să se zvânte. L-a căutat astăzi o fată, venită mi se pare de la el din târg și i-a adus un săculeț cu nuci. El a râs încurcat: cred că i-a fost rușine să le ia de față cu noi.

Nu sunt un caraghios eu, care am aici, între ei, scrupule critice și îmi controlez „ținuta“? Un estet. Asta sunt. „Decență, discreție, singurătate“ – valori de cinci parale, în numele cărora îi cer durerii să fie o persoană politicoasă.

Nebărbierit de patru zile. E prea frig ca să stau un sfert de ceas în fața oglinzii.

*

A fost azi o cursă care putea să sfârșească rău. Coboram de la administrativ, unde mă dusesem să mă încălzesc și eram la doi pași de ușă, când mi-a ieșit înaintea Ștefăniu. Nu mă observase. Abia acum îmi dau seama că nu mă observase. Dar n-am avut atunci destul calm ca să înțeleg asta și am făcut prostia de a mă întoarce ca să-l ocolesc și în momentul acela m-a văzut. Nu

m-a ajuns decât cu bastonul (o lovitură bună pe umărul stâng). Am fugit pe lângă el, deși astfel riscam să atrag atenția altora, și am luat-o la stânga, pe culoar. El, după mine. Am trecut prin galeria de sus spre senat, socotind să mă opresc în cancelarie. N-am găsit însă cheia în ușa și s-o țin cu umărul n-aș fi putut până la urmă. Noroc că era deschisă ușa ce dă spre scara senatului. Odată ieșit în stradă, bănuiam că n-are să mă mai urmărească. Într-adevăr.

Și ar trebui să-i scriu astă-seară mamei. Ce?

*

Zece seara. A adus adineauri medicinistul basarabean două bucăți de lemne în buzunarele paltonului. Dar, cum nu s-a făcut de mult foc, soba scoate fum, și acum, când s-a răcit iar, e un miros acru în odaie care îl înăbușă pe Liova.

A ieșit cineva pe ușă și a lăsat-o deschisă. Nu se ridică nimeni s-o închidă. Ionel Bercovici joacă pocher pe patul lui, cu Marcel Winder și încă doi, pe care nu-i cunosc.

Se aude din când în când tusea lui Liova. Cineva bate din palme, pentru că asta îl enervează sau pentru că e frig.

Sâmbăta seara

Fiecare evreu este un rege

Și fiecare colț de casă râde

Și tot omul e vesel.

Cântă Ianchelevici Șapsă. Rezemat de perete, cu paltonul pe umeri, cu mâinile în buzunar. Are o voce târăgănată, greoaie, care urcă greu și se poticnește puțin la fiecare sfârșit de vers.

... *a ieider i-id a melăh...* fiecare evreu un rege...

E o melodie pe care am mai auzit-o undeva, demult. Acasă poate, pe vremea bunicului.

Îmi simt ochii calzi. Nu e nimic, băiatule. Nu te vede nimeni. Și nu simți că asta face bine, o, infinit mai bine decât orgoliul de a-ți strânge pumnii și a te opri?

Cântă, Ianchelevici Șapsă. Ești un băiat mare, de 25 de ani, care n-ai citit în viața ta o carte, care ai trecut prin lume dumirit de tot ce se întâmplă și liniștit pe picioarele tale de animal bun, îți speli singur ciorapii și mănânci la prânz un sfert de pâine cu trei nuci, spui porcării și râzi singur de ele, n-ai privit de când ești un tablou și n-ai iubit o fată, injuri de mamă și scuipi pe jos, dar uite acum, când noi,ăștilalți suntem aici tăcuți ca la o margine de drum, tu singur, Ianchelevici Șapsă, așa cum ești, necăjit, ursuz și înfometat, tu singur cânți.

*

Mă dusesem la rectorat să cer o informație. La întoarcere, vestibulul, pe care îl lăsasem cu zece minute înainte gol, era invadat. N-am recunoscut pe nimeni. Dar părea să fie o bătaie cruntă.

Baricadat deci. Mă observă cineva sau mi se pare mie că m-a observat. O iau pe scară în sus. Săr câte trei trepte deodată, trântesc după mine ușile întâlnite, mă lovesc de pereți la cotituri. La etajul II, spre stânga, simt că n-am să mai duc mult așa; mă lipesc de perete și caut cu mâna înfrigurată o ușă. Apăs pe clanță încordat, e deschisă.

O sală mică, incomodă. Zece-doisprezece ascultători. La catedră un om foarte tânăr: student sau asistent. Vorbește. Probabil, o lucrare de seminar.

Sunt încă buimăcit. Nu știu: mi-e teamă de cei de afară? mi-e rușine deăștia dinăuntru? Trebuie să fac ceva care să mă preocupe și să mă domine. Îmi scot creionul și blocul: iau note. Mecanic, absent, pentru simpla nevoie de a face mișcări organizate, care să-mi stăpânească emoția. Nu știu ce vorbește omul de la catedră. Înregistrez ca un stenograf, ca un mecanism. Preocupat numai de mersul creionului pe hârtie, indiferent la tot ce se spune, absent de la tot ce se întâmplă.

Și, iată-mă, acuma, seara, cu hârtia asta curioasă în mână:

„Este ceva profund artificial în întreg sistemul de valori pe care se sprijină viața noastră. Nu numai în economie

politică, unde deformările sunt vizibile și răul ușor de localizat. Tulburările monetare sunt numai cele mai evidente, dar nu și cele mai acute ale lumii vechi. Sunt alte descompuneri mai grave, sunt alte agonii mai triste. Nu vom pricepe nimic din criza economică pe care o studiem, dacă ne vom opri la aspectele ei tehnice. Ele sunt secundare, absolut secundare. Nu un sistem financiar cade astăzi, ci un sistem istoric. Nu câteva forme se lichidează, câteva fapte, câteva detalii, ci o întregă structură. Dacă există o criză a noțiunii de valoare în economie și finanțe, ea nu este un fapt particular, ci se integrează într-o criză generală a valorilor pe toate planurile vieții moderne. Trăim cu prea multe abstracții, cu prea multe năluci. Am pierdut pământul de sub picioare. Nu numai raportul dintre hârtie-monedă și aur s-a rupt, ci raportul dintre toate simbolurile noastre și noi. Este o prăpastie între om și cadru. Formele acestea de viață pe care le vedeți s-au dezumanizat. Aș spune mai bucuros pe românește că s-au dezomenit.

Luați câte una instituțiile noastre, ideile, deprinderile, deșeptăciunile și prostiile noastre, luați-le una câte una și ciocăniți-le. Veți vedea că sună a gol. Viața a evadat din ele, spiritul s-a dus. De ce? Nu știu de ce. Din abuz de inteligență poate. Nu glumesc. Ni s-a creat o cultură și o civilizație pornind de la inteligență ca primă valoare, ceea ce este un lux scump și mai este o îndrăzneală exagerată. Între noi și viață, am crezut că noi decidem. Asta este o tragică semeție. Noi nu suntem nimic și a fost unul, Descartes, care a crezut altfel. Uite, îi plătim oalele sparte cu trei sute de ani în urmă.

Mă tem că astăzi a venit timpul proștilor. Adică nu mă tem deloc. Mă bucur. Că inteligența am văzut ce a știut să facă și unde să ne ducă. Ne întoarcem acum pocăiți, amărâți și cu oboseala a trei veacuri, ne reîntoarcem în pădurile prostiei și ale vieții vii.

Asta s-o fi chemând obscurantism. Cu atât mai bine.“

*

Nu e nici student, nici asistent. E profesor de economie politică. Face anul ăsta un curs despre „noțiunea de valoare în istoria doctrinelor economice“. Îl cheamă Ghiță Blidaru. Băieții îi spun, scurt, Ghiță. Vine de la München sau de la Berlin, nu știu bine. E mai bătrân decât arată și mai tânăr decât este: 35 de ani. Are un obraz tras, lung, nesimetric, ceva timid în surâs și o îmbinare poruncitoare a sprâncenelor. Vorbește cu neglijență, târăgănat și se întrerupe uneori cu un „nu?“ ca un punct de foc.

Din prelegerea de azi, un pasaj care a fost doar o paranteză: „A fi logic? A fi logic nu este, cum o fi scriind în cărțile voastre, a gândi după formule și după ecuații, ci a gândi după firea lăuntrică a lucrurilor. Dacă țineți morțiș să aveți o definiție, uite-o pe asta: logica este o sistematizare a intuiției.“

Și râde.

*

Lecție despre Adam Smith:

„Dacă m-ați întreba ce facem noi aici, într-un curs în care parantezele sunt mai mari decât tratarea propriu-zisă a programului, v-aș răspunde poate așa: destituim valori. Le scuturăm ca pe niște arbori uscați. Inteligență, individualism, liber-arbitru, pozitivism... Și căutăm o singură <valoare, una care trece cu mult peste toate. Ea se cheamă, dacă nu mă înșel, viața>.“

*

Miercuri și vineri, de la 6 la 7, cursul lui Blidaru. Suntem câțiva obișnuiți, care ne cunoaștem fără să ne vorbim. Uneori, o figură nouă apare în băncile din fund. Îmi place să întorc din când în când capul și să urmăresc, pe măsură ce omul de la catedră vorbește, surpriza noului venit.

*

Vorbea azi despre o superioritate a fiziocraților asupra tuturor școlilor economice moderne. Prea amplu ca să transcriu aici